

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

เรื่อง หลักนิติธรรมกับการจัดการลัทธิอนามัยอาชีวสาธารณสุข
ในการแก้ไขปัญหาโควิด ๑๙

จัดทำโดย ศาสตราจารย์นาย แพทย์เกียรติ เจริญชลวานิช
รหัส ๖๕๑๐๐๒

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่น ๑๐
วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

หลักนิติธรรมกับการจัดการหลักอนามัยอาชีวสาธารณสุข ในการแก้ไขปัญหาโควิด ๑๙

ศาสตราจารย์นายแพทย์ กীরติ เจริญชลวานิช^๑

บทคัดย่อ

บทคัดย่อหรือสาระสังเขป

หลักนิติธรรมก่อกำเนิดและเป็นบ่อเกิดของกฎหมายทามกลางกระแสแนวคิดที่ป้องกันมิให้ผู้มีอำนาจใช้อำนาจตามอำเภอใจนำไปสู่การปกครองโดยกฎหมาย มิใช่บุคคล เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมโดยเป็นธรรมทั้งเอกชนแต่ละคน อันเป็นสมาชิกของรัฐและเป็นธรรมต่อประโยชน์ส่วนรวมของประชาชน หากประโยชน์ทั้งสองขัดกันจะต้องหาสมดุลระหว่างประโยชน์ทั้งสองมากที่สุด กระทรวงสาธารณสุขเป็นองค์กรที่ใช้การจัดการหลักอนามัยและเป็นหน่วยงานที่จำต้องปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์สาธารณะและไม่อาจหลงลืมสิทธิและเสรีภาพรวมถึงความปลอดภัยของประชาชน ในหลักอนามัยอาชีวะ โดยยึดหลักนิติธรรมเป็นหลักประกันของความปลอดภัยและสามารถปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรทางการแพทย์ทั้งระบบ โดยไม่ต้องกังวลว่าจะมีอำนาจอื่นใดมาแทรกแซงทั้งยังดำรงตนอย่างเป็นกลางหรือปราศจากอคติและยึดหลักความเป็นธรรมโดย หลักกฎหมายที่เท่าเทียมกัน สิทธิเสรีภาพ ของทุกส่วนทุกบุคคลอย่างเสมอภาคกัน โดยรับฟังปัญหาและอุปสรรคด้านการอนามัย อาชีวสาธารณสุข ในการแก้ไขปัญหาโควิด ๑๙ ซึ่งเป็นโรคระบาดเกิดขึ้นใหม่มีผลกระทบกับทุกฝ่ายอันเป็นส่วนหนึ่งของหลักความยุติธรรมที่เป็นผลมาจากหลักนิติธรรม

คำสำคัญ

การจัดการ	การดำเนินการตามแผนงานและกระบวนการในการปฏิบัติภารกิจด้านอนามัยอาชีวสาธารณสุขอย่างมีหลักการและขั้นตอนในการแก้ไขปัญหาโควิด ๑๙
อนามัย	ความไม่มีโรค มีสภาวะที่สมบูรณ์ดีทั้งทางร่างกาย ทางจิตใจ ทางสังคมและทางจิตวิญญาณ
อาชีวะ	อาชีพการเลี้ยงชีพ การทามาหากิน งานที่ทำเป็นประจําเพื่อเลี้ยงชีพ
สาธารณสุข	กระทรวงที่มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับแพทยสาธารณสุข การควบคุมอาหารและยารวมทั้ง สิ่งนี้อาจเป็นพิษหรือเป็นภัยแก่สุขภาพ รวมถึงกิจกรรมเกี่ยวกับการป้องกันการบำบัดโรค การรักษาและส่งเสริมสุขภาพของประชาชน

^๑ รองคณบดีฝ่ายสร้างเสริมสุขภาพ คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล

ความนำ

เป็นที่ทราบกันดีว่าในปัจจุบันนี้เกิดโรคระบาดชื่อไวรัสโคโรนา โควิด ๑๙ เกิดขึ้นจนมีผลกระทบ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตของประชาชนทั่วโลกในการใช้ชีวิตในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตามสถานการณ์ เพื่อป้องกันการระบาดหน่วยงานหลักที่มีอำนาจตามกฎหมาย และเป็นหน่วยงานที่มีความรับผิดชอบต่อการป้องกันและรักษาควบคุมการระบาดของเชื้อไวรัส โดยตรงคือ กระทรวงสาธารณสุข ซึ่งประกอบด้วย แพทย์, พยาบาล, บุคลากรทางการแพทย์และเทคนิค รวมถึงเจ้าพนักงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องในโครงสร้างของระบบสาธารณสุขที่ครบวงจร ขอบเขตของบทความนี้มีหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับประชาชนโดยตรง รวมถึงภาครัฐและเอกชนที่ต้องสร้างกระบวนการร่วมมือกันทุกภาคส่วนอย่างบูรณาการ โดยมีความจำเป็นต้องยึดหลักนิติธรรมเพื่อลดประเด็นปัญหาและการตีกรอบให้มีผลที่สร้างความเป็นธรรมและสมดุลระหว่างข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องและหลักการใช้อำนาจของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การประสานงานและปฏิบัติหน้าที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดมีประสิทธิภาพเกิดประโยชน์โดยสาธารณะ โดยรวมในการอยู่ร่วมกันในสังคมของประชาชนอย่าง สงบสุขและปลอดภัย จากโควิด ๑๙ ซึ่งในภารกิจของกระทรวงสาธารณสุขมีผลสำคัญยิ่งกับสภาวะฉุกเฉิน เพื่อให้ประเทศชาติ และประชาชนคนไทยปลอดภัยต่อโควิด ๑๙ นับว่าสอดคล้องกับหลักนิติธรรม ในประเด็นต่างในการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นธรรมกับทุกส่วนและหน่วยงานที่ร่วมปฏิบัติหน้าที่ เพื่อประโยชน์ต่อการอบรมหลักสูตร “หลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย วิทยาลัยรัฐธรรมนุญ” และผู้เกี่ยวข้องต่อไป

เนื้อหา

๑. ทฤษฎีหรือแนวคิดที่เกี่ยวข้อง

๑.๑ หลักนิติธรรมที่เกี่ยวกับกฎหมายในการบังคับใช้เพื่อป้องกันโรคระบาด ไวรัสโคโรนา โควิด ๑๙ โดยใช้หลักอำนาจอธิปไตยสาธารณสุข ในการแก้ไขปัญหาโควิด ๑๙

วิถีการดำเนินชีวิตมีการประกอบอาชีพเป็นกิจกรรมสำคัญ เพื่อสร้างฐานะทางเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตที่ดีทั้งของตนเองและครอบครัว ซึ่งถือได้ว่าคนเป็นทรัพยากรที่สำคัญและมีค่ามากที่สุดในการจัดการการทำงานขององค์กรพัฒนาอาชีพ และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยพัฒนาไปตามยุคสมัยจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมาจนถึงปัจจุบัน ในยุคนี้สถานการณ์ฉุกเฉินเกี่ยวกับโรคระบาดไวรัสโคโรนาโควิด ๑๙ กระทรวงสาธารณสุขเป็นหน่วยงานหลักและหน่วยที่สำคัญที่ปฏิบัติหน้าที่อย่างครบวงจร ทั้งการป้องกันและควบคุม, รักษาไปพร้อมกันในหน่วยเดียว หลักของการปฏิบัติภารกิจทุกภารกิจย่อมใช้หลักอำนาจอธิปไตยสาธารณสุข ดังนั้นการจัดการของกระบวนการขั้นตอนตั้งแต่ต้นจนเสร็จภารกิจ จึงต้องมีข้อกฎหมายโดยมีหลักนิติธรรมเพื่อประโยชน์ของสาธารณสุขโดยรวมและการปฏิบัติภารกิจในส่วนที่เกี่ยวข้องจึงต้องเน้นความปลอดภัยและเสี่ยงภัยของบุคลากรและประชาชนทั่วไปที่เข้ามามีส่วน

เกี่ยวข้องกับอนามัยสาธารณสุขทุกชั้นตอนของกฎหมาย อำนาจการใช้จึงมีความจำเป็นที่ต้องตรวจสอบได้ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมโดยหลักจริยธรรมกับทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน งานอาชีวอนามัยในประเทศไทยมีการดำเนินงานเกี่ยวกับ การบริหารอาชีวอนามัยและสุขภาพอนามัยของผู้ประกอบอาชีพทุกอาชีพ โดยมีจุดมุ่งหมายในการส่งเสริมสุขภาพอนามัย การป้องกันโรคและการติดต่อของโรคจากการประกอบอาชีพรวมทั้งอุบัติเหตุและอุบัติเหตุภัยจากการทำงานหรือให้ผู้ประกอบอาชีพทุกอาชีพอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน และการพัฒนาเศรษฐกิจของสังคมของชาติ

ดังนั้นการดำเนินการนั้นต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับกฎหมายและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงแรงงาน, กระทรวงสาธารณสุข, กระทรวงอุตสาหกรรม, กระทรวงเกษตร, กระทรวงมหาดไทย, กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงกฎหมายท้องถิ่นต่าง ๆ ในส่วนของการบริการงานอาชีวอนามัยนั้น เป็นงานเกี่ยวกับการส่งเสริมและดำรงไว้ซึ่งสุขภาพอนามัยที่ดี ทั้งทางร่างกาย จิตใจและสังคมสาธารณสุขโดยรวมประชาชนอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน รวมถึงการควบคุมป้องกันโรคภัยไข้เจ็บและโรคระบาดต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและความปลอดภัยและยังรวมไปถึงการควบคุมป้องกันมลพิษสิ่งแวดล้อม โดยกฎธรรมชาติอีกด้วย ตามหลักแนวคิดความหมายของทั้งสองคำรวมกัน คืออาชีวอนามัย ซึ่งหมายถึงงานที่เกี่ยวกับการส่งเสริมควบคุมดูแลการป้องกันโรค ตลอดจนอุบัติเหตุและดำรงรักษาสุขภาพอนามัยทั้งมวลของประชาชนให้มีความปลอดภัยมีสุขภาพจิตใจสมบูรณ์แข็งแรง ซึ่งสอดคล้องและต้องเกิดความเป็นธรรมเสมอภาคเท่าเทียมกัน โดยใช้หลักนิติธรรมที่มีข้อกฎหมายเดียวกันที่ประชาชนทุกคนต้องปฏิบัติตามเพื่อให้การอยู่ร่วมในสังคมเกิดความสงบสุขและเกิดความเป็นธรรมในกระบวนการใช้ชีวิตอย่างมีคุณภาพที่เท่าเทียมกันตามหลักรัฐธรรมนูญ ได้บัญญัติไว้เป็นกฎหมายหลักของประเทศ

แนวคิดหลักระบบสุขภาพพอเพียง เป็นแนวคิดที่จะปลูกฝังให้เกิดเป็นฐานคิดใหม่ทางสุขภาพของสังคมไทยคือผู้ให้บริการสุขภาพต้องประกอบวิชาชีพ ด้วยคุณธรรมและดำรงไว้ซึ่งจรรยาบรรณในการปฏิบัติงานอย่างเคร่งครัด มิใช่มุ่งประกอบการแต่เชิงพาณิชย์และองค์กรบริการสุขภาพต้องสร้างสมรรถนะ ในการพัฒนา ติดตาม เศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่องรวมถึงองค์การสาธารณสุขรัฐต้องส่งเสริมการพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญา โดยเฉพาะเรื่องยาสมุนไพรเพื่อการพึ่งตนเองให้เกิดเป็นภูมิคุ้มกันในด้านยาและเวชภัณฑ์ของประเทศ รวมทั้งสร้างให้เกิดความสมดุล ระหว่างกิจกรรมทางสุขภาพ การส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การคุ้มครองผู้บริโภคการรักษาพยาบาล การฟื้นฟูสุขภาพ โดยความร่วมมือจากสถาบันการศึกษาต้องปลูกฝังบัณฑิตด้านสุขภาพให้มีความเมตตากรุณาและคำนึงถึงความเดือนร้อนทุกข์ยากของผู้รับบริการ เพื่อเป็นกำลังสำคัญของการพัฒนาสุขภาพในระยะยาวของสังคมไทย

กล่าวโดยรวมแล้ว แนวคิดหลักระบบสุขภาพพอเพียง ในหลักอนามัยอาชีวสาธารณสุขล้วนแล้วแต่มีบทบัญญัติในกฎหมายและเป็นนโยบายของรัฐบาลโดยกระทรวงสาธารณสุขเป็นผู้สร้างแผนและมีอำนาจลงมือปฏิบัติ เพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรม ซึ่งต้องอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมาย จะต้องไม่กระทำการก้าวล่วงสิทธิและเสรีภาพของราษฎรตามอำเภอใจ หากปรากฏว่ารัฐบาลหรือฝ่ายที่เกี่ยวข้องกระทำการอันขัดต่อกฎหมาย การกระทำดังกล่าวย่อมถูกฟ้องคดี เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมได้ เพราะรัฐบาลหรือหน่วยงานของรัฐทุกหน่วยที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการให้บริการ โดยหลักอนามัยอาชีวสาธารณสุข

เจ้าหน้าที่ย่อมจะมีสิทธิพิเศษใด ๆ เหนือกว่าราษฎรไม่ได้^๒ นอกจากนี้แล้วบรรดาสิทธิทั้งหลายทั้งปวงของราษฎรย่อมเกิดจากกฎหมายที่รัฐสภาได้ตราขึ้นและเกิดจากกฎหมายประเพณีที่พัฒนามาโดยการสืบต่อกันมาตามระบบกระบวนการยุติธรรม

หลักนิติธรรมที่เกี่ยวกับการจัดการ หลักอนามัยอาชีวสาธารณสุข ในการแก้ปัญหาโควิด ๑๙ ซึ่งเป็นไวรัสอุบัติใหม่ที่พบว่ามีการระบาดตั้งแต่เดือนธันวาคม ๒๕๖๒ โดยรายงานครั้งแรกที่ มณฑลหูเป่ย์ สาธารณรัฐประชาชนจีน เชื้อไวรัส (COVID-๑๙) โควิด ๑๙ สามารถแพร่กระจายจากคนสู่คนผ่านทาง การไอ จาม สัมผัส โดยตรงกับสารคัดหลั่ง เช่น น้ำมูก น้ำลายของคนติดเชื้อจะมีอาการหลายแบบ ตั้งแต่ติดเชื้อไม่มีอาการ อาการเล็กน้อยคล้ายเป็นไข้หวัดธรรมดา อาการปานกลาง เป็นปอดอักเสบและอาการรุนแรง มากจนอาจเสียชีวิต

การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ เกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง ในหลายประเทศทั่วโลก องค์การอนามัยโลกได้ประกาศให้โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ เป็นภาวะฉุกเฉินทางสาธารณสุขระหว่างประเทศ เมื่อวันที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๖๓ มีรายงานผู้ป่วยใน ๑๖๙ ประเทศ ๒ เขตบริหารพิเศษ ๑ นครรัฐ เรือสำราญ เป็นผู้ป่วยที่ยืนยัน ๕๙๗,๔๕๘ ราย และเสียชีวิต ๒๗,๓๗๐ ราย สำหรับประเทศไทย ได้มีมาตรการ ในการเฝ้าระวังป้องกันและควบคุมโรค ตั้งแต่ เริ่มพบการระบาดในประเทศจีน ตรวจพบผู้ป่วยรายแรก เป็นผู้เดินทางจากประเทศจีน วันที่ ๘ มกราคม ๒๕๖๓ ได้รับการตรวจยืนยันผลและแถลงสถานการณ์ ในวันที่ ๑๔ มกราคม ๒๕๖๓ ผู้ป่วยช่วงแรก เป็นผู้เดินทางพื้นที่เสี่ยง การขยายพื้นที่ระบาดในต่างประเทศ เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับผู้ติดเชื้อจากการเดินทาง ไปยังพื้นที่ระบาด อาจมีอาการเล็กน้อยทำให้ไม่มีการตรวจหาการติดเชื้อ การพบกลุ่มถัดมาคือ ผู้ประกอบอาชีพ สัมผัสกับนักท่องเที่ยว จากนั้นพบการติดเชื้อในกลุ่มนักท่องเที่ยวไทยที่นิยมไปกินดื่ม การระบาดที่เป็นกลุ่มก้อนใหญ่ คือ ระบาด ในสนามมวยลุมพินี, สนามมวยราชดำเนิน ซึ่งทำให้มีผู้ติดเชื้อ จำนวนเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว จนต้องประกาศให้โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ เป็นโรคติดต่ออันตรายตามพระราชบัญญัติโรคติดต่อ พ.ศ. ๒๕๕๘ เมื่อ วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓ และต่อมา เมื่อ วันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๖๓ นายกรัฐมนตรีได้ประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินตามกฎหมายกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ.๒๕๕๘ และวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓ ได้ประกาศข้อกำหนดตามความในมาตรา ๙ แห่งพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๕๘ (ฉบับที่๑) โดยได้ออกข้อกำหนด และข้อปฏิบัติแก่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้สามารถแก้ไขสถานการณ์ฉุกเฉินให้ยุติลงได้โดยเร็วและป้องกันมิให้เกิดเหตุการณ์ร้ายแรงมากขึ้น

^๒ วรเจตน์ ภาคีรัตน์, นิติรัฐนิติธรรม : หลักนิติรัฐและหลักนิติ รัฐพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พ.ศ.๒๕๕๓, หน้า ๓๓๒-๓๓๓

จากเหตุการณ์โรคระบาดโคโรนา ๒๐๑๙ นับว่ารัฐบาลมีการแก้ปัญหาอย่างเร่งด่วน กระทรวงสาธารณสุขรับผิดชอบโดยใช้หลักอนามัยอาชีวสาธารณสุข โดยเฉพาะองค์ความรู้เกี่ยวกับการควบคุมโรคระบาด เพื่อให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติโรคติดต่อ พ.ศ.๒๕๕๘กับประชาชน ในการป้องกันตนเองขั้นพื้นฐานเช่น สวมแมส ,ล้างมือ,งดการสัมผัส,เว้นระยะห่าง เป็นต้น จะเห็นได้ว่า หลักนิติธรรม มีความหมายหลากหลายตามสถานการณ์ตามความเห็นของแต่ละคน แต่กระทรวงสาธารณสุขจำเป็นต้องสร้างรูปร่างชัดเจนขึ้นว่า เป็นหลักการปกครองโดยกฎหมายเพื่อก่อให้เกิดความเป็นธรรมโดยเป็นธรรมทั้งเอกชน แต่ละคนอันเป็นสมาชิกของรัฐ และเป็นธรรมต่อประโยชน์ส่วนรวมของประชาชน ประโยชน์มหาชนหรือประโยชน์ของรัฐเพราะรัฐประกอบด้วยประชาชน ซึ่งรัฐมีหน้าที่ดำเนินการ เพื่อคุ้มครองทั้งประโยชน์และเอกชนและประโยชน์มหาชนและในกรณีการประกาศสถานการณ์ภาวะฉุกเฉินของภาครัฐบาล เพื่อความสะดวกต่อการปฏิบัติหน้าที่แก้ไขปัญหาให้สงบเรียบร้อย ไม่ให้เกิดสถานการณ์ร้ายแรงนั้นนับว่าเป็นการใช้หลักนิติธรรมที่เป็นประโยชน์ที่ไม่ขัดกันทั้งภาคมหาชนและภาคสมาชิกของรัฐ ซึ่งสามารถคุ้มครองให้เกิดดุลยภาพที่เป็นธรรม^๓ สร้างความสงบ การเกิดขึ้นในประเทศ ซึ่งจะเป็นไปตามหลักนิติธรรมเพื่อใช้แก้ปัญหาโควิด๑๙ ได้แก่

๑.การปฏิบัติตามกฎหมายของทุกองค์กรของรัฐ ๒)การมีกฎหมายที่ดี ๓)การขอด้วยกฎหมายของการปกครอง ๔)ความรับผิดชอบของรัฐ ๕)การมีสิทธิร้องเรียนหรือมีสิทธิฟ้องคดีต่อกระบวนการยุติธรรม และในประการที่สำคัญคือ การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของเอกชน และประชาชนทั่วไปอย่างเท่าเทียมกันในการบังคับใช้กฎหมาย

การพิทักษ์สิทธิเสรีภาพพื้นฐานของประชาชนเป็นเป้าหมายในการจัดการการปกครองเป็นประชาธิปไตย การใช้อำนาจนิติบัญญัติ การใช้อำนาจบริหารและการใช้อำนาจในการปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยงานทั้งของรัฐและเอกชน เพื่อแก้ปัญหาสถานการณ์ฉุกเฉิน รวมถึงอำนาจตุลาการล้วนแต่มีความมุ่งหมาย เพื่อพิทักษ์สิทธิเสรีภาพของประชาชนทั้งสิ้น^๔

ดังนั้นกระทรวงสาธารณสุขได้ดำเนินการและเป็นที่พึงให้กับประชาชนในวิกฤตโควิด๑๙ อย่างมีประสิทธิภาพเต็มกำลัง ซึ่งประชาชนมีโอกาสได้รับการแก้ปัญหา เน้นหลักนิติธรรมที่ชัดเจนเป็นรูปธรรมเกิดผลประโยชน์ต่อประชาชนโดยเท่าเทียมกันนักคิดทางปรัชญากฎหมายหลายท่านมีมุมมองหลักนิติธรรมในงานเขียนของ Jasepnraz ในทัศนะของ Raz หลักการสำคัญ อันเป็นพื้นฐานความคิดเรื่องหลักนิติธรรม ประกอบด้วย ๑)กฎหมายต้องใช้เฉพาะการกระทำที่เกิดขึ้นหลังประกาศ ๒)กฎหมายพึงมีความมั่นคงถาวรโดยสัมพัทธ์ไม่มีการแก้ไขบ่อยเกินไป ๓)การตรากฎหมายพิเศษใดๆ ควรต้องกระทำภายใต้กฎเกณฑ์ที่เปิดเผยมั่นคง ชัดแจ้ง

^๓ ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒน์ศานต์,หลักนิติธรรม (Rule of Law) : นิติรัฐ นิติธรรม โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ,พ.ศ. ๒๕๕๓ หน้า ๑๐๓

^๔ ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒน์ศานต์,หลักนิติธรรม (Rule of Law) : นิติรัฐ นิติธรรม โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ,พ.ศ. ๒๕๕๓ หน้า ๑๐๖

และมีลักษณะทั่วไป ๔) อิศระของตุลาการจะได้รับการค้ำประกัน ๕) หลักเรื่องความยุติธรรมโดยธรรมชาติต้องได้รับความเคารพ^๕ อย่างไรก็ตามการนำเอาชีวอนามัยมาแก้ปัญหาคovid ๑๙ จึงมีความจำเป็นที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายที่มีรัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ อย่างไรก็ตามการนำเอาชีวอนามัยมาแก้ปัญหาคovid ๑๙ จึงมีความจำเป็นต้องปฏิบัติตามกฎหมายที่มีหลักรัฐธรรมนูญบัญญัติไว้

อย่างไรก็ตามการนำเอาชีวอนามัยมาแก้ปัญหาคovid ๑๙ จึงมีความจำเป็นต้องปฏิบัติตามกฎหมายที่มีหลักรัฐธรรมนูญบัญญัติไว้โดยทั่วไปของนำประเทศแล้ว การประกาศใช้บังคับกฎหมายว่าด้วยสถานการณ์ฉุกเฉินนั้นสามารถกระทำได้โดยไม่ถือว่าขัดต่อหลักนิติธรรม หลักสิทธิมนุษยชน และหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตยตราบเท่าที่มีการใช้เพียงเท่าที่จำเป็น ซึ่งการประกาศใช้บังคับกฎหมายดังกล่าวจะต้องคำนึงถึงระดับความรุนแรงของภัยหรือสถานการณ์เปรียบเทียบกับความมั่นคงของรัฐ ความปลอดภัยสาธารณะ และสิทธิ เสรีภาพของปัจเจกชนผู้สุจริตด้วย

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณากรณีของพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๔๘ แล้วมีหลักการและบทบัญญัติหลายประการที่อาจจะกระทบกระเทือนต่อหลักนิติธรรมและหลักการพื้นฐานในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนจากการใช้อำนาจของฝ่ายบริหารเพราะพระราชกำหนดดังกล่าวมีลักษณะของการให้อำนาจอย่างเบ็ดเสร็จกับคณะรัฐมนตรี โดยเฉพาะตัวนายกรัฐมนตรี ในการอนุญาตให้เจ้าหน้าที่รัฐสามารถจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนที่มีอยู่ตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญอย่างกว้างขวาง นับตั้งแต่การจับกุม คမ်းขัง ตรวจสอบเคสสถาน รวมไปถึงการละเมิดสิทธิในชีวิตและทรัพย์สิน การเดินทาง การแสดงความคิดเห็น และการเสนอข่าว โดยพระราชกำหนดดังกล่าวได้ปฏิเสธหลักการการกระทำในสถานการณ์ฉุกเฉินโดยองค์กรตุลาการ เนื่องจากได้กำหนดให้ข้อกำหนด ประกาศ คำสั่ง หรือการกระทำตามพระราชกำหนดนี้ไม่อยู่ในบังคับของกฎหมายว่าด้วยวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองและกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลปกครองพระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๒๓ บัญญัติว่า “บรรดาข้อกำหนด ประกาศ คำสั่ง หรือการกระทำตามหมวดนี้ไม่อยู่ในบังคับของกฎหมายว่าด้วยวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง

การดำเนินคดีใดๆ อันเนื่องมาจากข้อกำหนด ประกาศ คำสั่ง หรือการกระทำตามหมวดนี้ให้อยู่ในอำนาจของศาลยุติธรรม ทั้งนี้ ในกรณีที่ศาลจะต้องพิจารณาเพื่อใช้มาตรการหรือวิธีการชั่วคราวก่อนพิพากษาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งหรือประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแล้วแต่กรณี ให้ศาลเรียกเจ้าพนักงานหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งออกข้อกำหนด หรือคำสั่ง หรือการกระทำนั้น มาเพื่อชี้แจงข้อเท็จจริง รายงาน หรือแสดงผลเพื่อประกอบการพิจารณาสั่งใช้มาตรการหรือวิธีการชั่วคราวดังกล่าวด้วย”

^๕ จรัญ โฆษณานันท์, บริบททางสังคมและประวัติศาสตร์ของอุดมการณ์”หลักนิติธรรม”(Historico – Societal Contexte of the Role of Law Ideology) : นิติรัฐ นิติธรรม โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ,พ.ศ. ๒๕๕๓ หน้า ๗๔

โดยบทบัญญัติมาตรา ๑๑ แห่งพระราชกำหนดการบริหารสินทรัพย์ไทย พ.ศ. ๒๕๔๔ ดังกล่าว ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาได้เคยเสนอเรื่องพร้อมความเห็นต่อศาลรัฐธรรมนูญ เพื่อพิจารณาวินิจฉัย ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ มาตรา ๑๗๘ และศาลรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัย ไว้ในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ ๓๓/๒๕๔๔ ลงวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๔๔ เรื่องพระราชกำหนดการบริหารสินทรัพย์ไทย พ.ศ. ๒๕๔๔ มาตรา ๑๑ มาตรา ๕๘ วรรคสี่และมาตรา ๗๒ วรรคสอง (๒) มี ปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ โดยศาลรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยว่าพระราชกำหนดบริษัท บริหารสินทรัพย์ไทย พ.ศ. ๒๕๔๔ มาตรา ๑๑ ที่มีเนื้อหาไม่ให้นำเอากฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาล ปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครองมาใช้บังคับแก่การดำเนินการบริหารสินทรัพย์ด้วยคุณภาพของ บริษัทบริหารสินทรัพย์ไทย (บสท.) ซึ่งถือเป็นการบัญญัติกฎหมายไม่ให้บริษัทสินทรัพย์ไทย (บสท.) อยู่ในเขตอำนาจศาลปกครองนั้นไม่ขัดต่อบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ มาตรา ๒๗๖ ซึ่งเป็นบทบัญญัติว่าด้วยเขตอำนาจของศาลปกครองแต่อย่างใด

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาข้อเท็จจริงจากคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ที่ ๓๓/๒๕๔๔ ดังกล่าว เปรียบเทียบกับกรณีพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๔๘ มาตรา ๑๖ แล้ว เห็นว่า กรณีของพระราชกำหนดการบริหารสินทรัพย์ไทย พ.ศ. ๒๕๔๔ มาตรา ๑๑ ที่ได้กำหนดมิ ให้นำกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครองมาใช้บังคับแก่การดำเนินการ เกี่ยวกับการบริหารสินทรัพย์ด้วยคุณภาพของบริษัทบริหารสินทรัพย์ไทย (บสท.) นั้น มีแนวโน้มหรือมี เจตนาารมณ์ในการใช้บังคับเรื่องในทางธุรกิจ การค้าและการเงิน ซึ่งมีความแตกต่างไปจากกรณีของพระ ราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๔๘ มาตรา ๑๖ ที่เป็นเรื่องของการใช้อำนาจ รัฐในลักษณะที่อาจจะกระทบกระเทือนต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนซึ่งถือเป็นเรื่องทางปกครอง โดยแท้ ดังนั้น คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ที่ ๓๓/๒๕๔๔ ดังกล่าว จึงไม่น่าจะนำมาเทียบเคียงหรือใช้ กับกรณีของมาตรา ๑๖ แห่งพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๔๘ นี้ได้ และกรณีดังกล่าวไม่ต้องด้วยรัฐธรรมนูญมาตรา ๒๑๖ วรรคห้า ที่กำหนดว่าคำวินิจฉัยของศาล รัฐธรรมนูญให้เป็นเด็ดขาด มีผลผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล และองค์กรอื่นของรัฐ

จากข้อพิจารณาดังกล่าวเบื้องต้น ผู้เขียนมีความเห็นว่าบทบัญญัติมาตรา ๑๖ แห่งพระราช กำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๔๘ ซึ่งบัญญัติยกเว้นมิให้นำกฎหมายว่าด้วย วิธีปฏิบัติราชการราชการทางปกครอง และกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดี ปกครองมาใช้บังคับกับข้อกำหนด ประกาศ คำสั่งหรือการกระทำตามพระราชกำหนดนี้ อาจมีเนื้อหาที่ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๒๓ ที่ว่าด้วยเขตอำนาจของศาลปกครอง ซึ่งรัฐธรรมนูญมี เจตนาารมณ์ให้ศาลปกครองเป็นองค์กรที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีปกครองที่มีลักษณะพิเศษ แตกต่างไปจากคดีแพ่งหรือคดีอาญาทั่วไป

ด้วยเหตุที่การใช้อำนาจตามพระราชกำหนดการบริหารราชการสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๔๘ เป็นเรื่องการใช้อำนาจรัฐในลักษณะที่อาจกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนซึ่งเป็นเรื่องทาง ปกครองโดยแท้ แต่มาตรา ๑๖ ของพระราชกำหนดดังกล่าวบัญญัติให้นำกฎหมายว่าด้วยวิธีปฏิบัติ ราชการทางปกครองและกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครองมาใช้บังคับ นั้น บทบัญญัติดังกล่าวอาจขัดหรือแย้งต่อบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ มาตรา ๔๐ ว่าด้วยสิทธิในกระบวนการ ยุติธรรมได้ ถึงแม้มาตรา ๑๖ ของพระราชกำหนดดังกล่าวจะไม่เป็นการตัดสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ของผู้เสียหายโดยสิ้นเชิงก็ตาม กล่าวคือ ผู้เสียหายจากการใช้อำนาจของหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่

ของรัฐอาจนำคดีไปสู่ศาลยุติธรรมได้ แต่โดยที่ลักษณะของคดีดังกล่าวเป็นเรื่องทางปกครองทำให้ศาลยุติธรรมมีอำนาจพิจารณาพิพากษาในกรณีดังกล่าวอาจเป็นการไม่เหมาะสม เพราะกระบวนการพิจารณาของศาลยุติธรรมมีความยุ่งยากและสลับซับซ้อน ทำให้เสียเวลาและเสียค่าใช้จ่ายสูงซึ่งไม่เหมาะแก่การที่จะนำมาใช้ในการพิจารณาวินิจฉัยชี้ขาดว่าการกระทำทางปกครองชอบหรือมิชอบด้วยกฎหมายอันต้องการความรวดเร็วและประหยัด โดยเฉพาะการแสวงหาความจริงในศาลยุติธรรมเน้นหนักไปในทางระบบกล่าวหา ซึ่งหลักการพิจารณาพิสูจน์ให้ตกอยู่แก่คู่ความฝ่ายที่กล่าวอ้างข้อเท็จจริง ซึ่งเป็นการบั่นทอนกำลังใจของผู้เสียหายจากการกระทำของหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่จะนำคดีไปสู่ศาลอันส่งผลทำให้สิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมโดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และทั่วถึงของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๔๐ ถูกกระทบกระเทือนได้ เพราะบทบัญญัติรัฐธรรมนูญดังกล่าวมีเจตนารมณ์เพื่อคุ้มครองสิทธิและความเสมอภาคในกระบวนการยุติธรรม

สิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมต้องกระทำได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และทั่วถึง กฎระเบียบต่างๆ รวมทั้งค่าใช้จ่ายจะต้องไม่เป็นอุปสรรคในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมนั้นด้วย ซึ่งเป็นการสอดคล้องกับกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองแห่งสหประชาชาติ ค.ศ.๑๙๖๖ (International Covenant on Civil and Political Rights: ICCPR) มาตรา ๙ มาตรา ๑๐ (๒) (ข) และ (๓) และ มาตรา ๑๔

หากพิจารณาเปรียบเทียบจากมาตรการในการตรวจสอบการกระทำของเจ้าพนักงานที่ได้ใช้อำนาจหน้าที่ไปตามกฎหมายที่ได้ออกมาเพื่อใช้ในการควบคุมสถานการณ์ฉุกเฉินอันส่งผลให้เป็นการกระทำละเมิดทางปกครองต่อประชาชนของประเทศฝรั่งเศสและประเทศเยอรมนีซึ่งมีระบบศาลคู่แล้วพบว่าประเทศฝรั่งเศสและประเทศเยอรมนี นั้นได้มีตัวบทกฎหมายอย่างชัดเจนวางหลักเกณฑ์ไว้ว่าแม้กรณีประเทศตกอยู่ในสถานการณ์ฉุกเฉินหากพนักงานเจ้าหน้าที่ได้กระทำการใดๆ อันส่งผลเป็นการกระทำละเมิดต่อประชาชนของตนหากพิจารณาแล้วถือว่าการกระทำดังกล่าวถูกจัดเป็นคดีแพ่งหรืออาญา การนั้นจะถูกพิจารณาตามคดีที่ศาลยุติธรรม แต่หากการกระทำดังกล่าวมีลักษณะเป็นคดีปกครองการดำเนินการพิจารณาคดีจะถูกวินิจฉัยชี้ขาดโดยศาลปกครองและระบบกฎหมายฝรั่งเศสยอมรับว่าในบางสถานการณ์เจ้าหน้าที่ความจำเป็นต้องมีเครื่องมือเพิ่มเป็นกรณีพิเศษเพื่อแก้ไขปัญหาและเครื่องมือเช่นนั้นย่อมกระทบสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้มากขึ้นกว่ากรณีปกติ ในสถานการณ์พิเศษคุณภาพระหว่างการใช้อำนาจกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพย่อมแตกต่างจากสถานการณ์ปกติ ระดับความเข้มข้นของ “หลักความชอบด้วยกฎหมาย” และ “การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ” ย่อมลดลงจากเดิม อย่างไรก็ตาม

การยกเว้นหรือลดระดับความเข้มข้นของ “หลักความชอบด้วยกฎหมาย” ดังกล่าวก็ไม่ได้หมายความว่ามาตรการต่างๆ ที่เจ้าหน้าที่กระทำลงไปจะหลุดพ้นจากการควบคุมโดยองค์กรตุลาการ ระบบกฎหมายของฝรั่งเศสยอมรับแต่เพียงการลดหรือละเว้นกระบวนการควบคุมก่อนการใช้อำนาจ แต่ไม่ยอมละเว้นการควบคุมภายหลังการใช้อำนาจโดยเด็ดขาดประกอบกับหากพิจารณาบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง ซึ่งเป็นหลักการใหม่ที่มี การบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ เป็นครั้งแรกกำหนดให้การปฏิบัติหน้าที่ของรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญและหน่วยงานของรัฐต้องเป็นไปตาม “หลักนิติธรรม” แล้ว ยังมีข้อที่น่าพิจารณาคือเป็นอย่างไรว่ามาตรา ๑๖ แห่งพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๔๘ ที่บัญญัติให้มีการยกเว้น การใช้อำนาจศาลปกครองในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐเหนือการออก

ข้อกำหนด ประกาศ คำสั่งหรือการกระทำตามพระราชกำหนดนั้น อาจจะเป็นการขัดหรือแย้งต่อ “หลักนิติธรรม” ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓ วรรคสอง ได้

ซึ่ง “หลักนิติธรรม (The Rule of Law)” ดังกล่าวนี้นี้มาจากหลักกฎหมายของกลุ่มประเทศคอมมอนลอว์ (Common Law) เป็นหลักที่จำกัดการใช้อำนาจของผู้ปกครองไม่ให้เกินขอบเขตโดยต้องปกครองภายใต้กฎหมายและจะใช้อำนาจรัฐโดยปราศจากบทบัญญัติแห่งกฎหมายรองรับนั้นไม่ได้ ดังนั้น การปฏิบัติหน้าที่ของรัฐบาล คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญและหน่วยงานของรัฐ รัฐธรรมนูญและหน่วยงานของรัฐ ต้องเป็นไปตามหลักนิติธรรม กล่าวคือ ต้องอยู่บนพื้นฐานของบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญและบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่มีความเป็นธรรม สามารถอธิบายและให้เหตุผลได้ และประการสำคัญความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำของเจ้าหน้าที่นั้นต้องถูกควบคุมตรวจสอบโดยองค์กรตุลาการด้วย

หากเปรียบเทียบระหว่าง “หลักนิติธรรม (The Rule of Law)” ที่มาจากหลักกฎหมายของกลุ่มประเทศคอมมอนลอว์ (Common Law) กับ “หลักนิติรัฐ (Legal State)” ที่มาจากหลักกฎหมายของกลุ่มประเทศซีวิลลอว์ (Civil Law) กับ “หลักนิติรัฐ (Legal State)” จะมีความหมายกว้างครอบคลุมมากกว่าหลักนิติธรรม (The Rule of Law) อย่างไรก็ตาม หลักนิติธรรม (The Rule of Law) กับหลักนิติรัฐ (Legak State) มีความคล้ายคลึงกัน ๒ ประการ คือ

๑) ถ้าไม่มีกฎหมาย เจ้าหน้าที่ของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองไม่มีอำนาจกระทำการใดๆ ทั้งสิ้นเพราะถ้าดำเนินการไปแล้วอาจจะกระทบกระเทือนสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

๒) เมื่อกฎหมายกำหนดขอบเขตไว้เช่นใด ฝ่ายปกครองก็ใช้กฎหมายไปตามขอบเขตนั้น จะใช้อำนาจเกินกว่าที่กฎหมายบัญญัติไว้ไม่ได้

๑.๑.๑ หลักความเสี่ยงในการจัดการหลักอนามัยอาสาสาธารณสุข ในการแก้ปัญหา

โควิด ๑๙

ความเสี่ยงต่อสุขภาพในมนุษย์โดยทั่วไปความเสี่ยงต่อสุขภาพในมนุษย์ สามารถให้คำจำกัดความได้คือ ความน่าจะเป็นหรือโอกาสของการได้รับหรือสัมผัสสิ่งคุกคามหนึ่งๆ เช่น สารเคมีจะสามารถก่อให้เกิดผลเสียต่อสุขภาพในวิกฤตโควิด ๑๙ ความเสี่ยงที่เกิดจากการปฏิบัติของบุคลากรทางการแพทย์ของกระทรวงสาธารณสุขย่อมมีอัตราความเสี่ยงสูงต่อการได้รับเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ มาตราการรองรับ การประเมินความเสี่ยงจึงเป็นการวิเคราะห์ ข้อมูลย้อนหลังสั่งการสัมผัสและผลกระทบต่อสุขภาพที่อาจเกิดขึ้นหรือยังไม่เกิดขึ้นในปัจจุบันได้ หากผลเสียต่อสุขภาพยังไม่เกิดขึ้นก็จะถือว่าการประเมินความเสี่ยงเป็นการทำนายถึงความน่าจะเป็นของการเกิดผลกระทบด้านสุขภาพของผู้ปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งการประเมินความเสี่ยงด้านสุขภาพแบ่งออกได้เป็น ๒ กลุ่มคือ ๑) การประเมินความเสี่ยงเชิงปริมาณ จะมุ่งเน้นไปในด้านการศึกษาที่ว่าด้วย หลักทางวิทยาศาสตร์เป็นพื้นฐานที่สามารถวัดค่าตัวแปรต่างๆ เป็นตัวเลข โดยอาศัยเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์และ หรือการทดสอบวิเคราะห์ทางห้องปฏิบัติการสามารถทดลองหรือทำซ้ำได้และเป้าหมายสุดท้ายของการประเมินความเสี่ยงเชิงปริมาณนี้จะใช้ประโยชน์เป็นข้อมูลนำเข้า ๒) การประเมินความเสี่ยงเชิงคุณภาพซึ่งมุ่งเน้นไปที่การอธิบายปรากฏการณ์เชิงสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์และมานุษยวิทยา โดยอาศัยการเก็บข้อมูลที่ใช้วิธีสัมภาษณ์แบบเจาะลึกการสัมภาษณ์กลุ่มร่วมกันเทคนิคการศึกษาอื่นๆจุดเน้นของการศึกษาเชิงคุณภาพเป็นการเสนอผลให้เห็นในมุมหลาย ๆ ด้าน แม้การศึกษาทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพจะแตกต่างกัน แต่โดย

ข้อเท็จจริงแล้วทั้งสองด้านจะต้องทำควบคู่กันไป จะลบลบจุดด้อยของแต่ละวิธีให้หมดไป^๖

สภาวิจัยแห่งชาติของสถาบันวิทยาศาสตร์แห่งชาติประเทศสหรัฐอเมริกา ได้เสนอรูปแบบการประเมินความเสี่ยงออกเป็น ๔ ขั้นตอนคือ ๑) การประเมินสิ่งคุกคาม ๒) การประเมินการสัมผัส ๓) การประเมินขนาดสัมผัสการตอบสนอง ๔) การอธิบายลักษณะของความเสี่ยงโดยพิจารณาลักษณะทางธรรมชาติและขนาดความเสี่ยงในมนุษย์ เพื่อนำผลสรุปมาตอบคำถามว่าสิ่งที่คุกคามใด ๆ จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพของมนุษย์มากน้อยเพียงใด

หลักนิติธรรมในการป้องกันคุ้มครองบุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ โดยนำหลักอนามัยอาชีวสาธารณสุข สุขมาแก้ไขปัญหาวิกฤตโควิด ๑๙ ภาครัฐจำเป็นต้องนำกฎหมายที่คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ปฏิบัติหน้าที่โดยให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนร่วมทั้งองค์กรรวมไปถึงประชาชน เพื่อให้ได้รับสิทธิในการรักษาพยาบาล และได้รับคำตอบแทนจากการสูญเสียของบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในภารกิจในภาวะฉุกเฉิน ให้ได้รับสิทธิอย่างเท่าเทียม ที่กฎหมายได้กำหนดไว้ในพระราชกำหนดระเบียบทางราชการของกระทรวงและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติหน้าที่ในภาวะ พระราชกำหนดภาวะฉุกเฉิน

โดยการพัฒนาอย่างบูรณาการในทุกด้านและทุกภาคส่วน เพื่อให้เป็นไปตามแผนของภาครัฐที่ได้วางไว้รับความคล่องตัวของการทำงานรับมือกับโควิด ๑๙ ในปัจจุบันใช้ พระราชกำหนดภาวะสถานการณ์ฉุกเฉินและยังไม่มีข้อกฎหมายที่ชัดเจน นำมาใช้ในการคุ้มครองบุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ รวมถึงผลกระทบต่างๆที่จะเกิดขึ้นระหว่างผู้ดูแลผู้ป่วย ไม่ว่าจะเป็นแพทย์ พยาบาลและเจ้าหน้าที่ทางด้านสาธารณสุข ทุกส่วนของงานยังไม่สามารถตอบตนเองได้ว่าเขาเหล่านั้นจะได้รับการดูแลการเยียวยาและมีกฎหมายใด ที่จะคุ้มครองพวกเขาในขณะที่ปฏิบัติหน้าที่และหากมีผลกระทบที่เป็นอุปสรรคที่ร้ายแรงอะไร จะเป็นตัวชี้วัดว่าการจะได้รับการดูแลด้านขวัญและกำลังใจ ให้ผู้ปฏิบัติงาน โดยใช้หลักอนามัยอาชีวสาธารณสุข ในสถานการณ์ ในการแก้ปัญหาโควิด ๑๙ ในสถานการณ์วิกฤตฉุกเฉินโควิด ๑๙ การทำความเข้าใจ พระราชกำหนดสถานการณ์ฉุกเฉินและทำความเข้าใจกฎหมายที่ใช้รับมือโควิด ๑๙ โดยมีคณะรัฐมนตรีที่มีพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เป็นประธาน

หากใช้หลักนิติธรรมมีส่วนพิจารณา Dicey นักกฎหมายรัฐธรรมนูญ ของอังกฤษที่ช่วยพัฒนาหลักนิติธรรม A.V.Dicey (ค.ศ. ๑๘๓๕ ถึง ๑๙๒๒) Dicey เห็นว่า บรรดาการกระทำทั้งหลายทั้งปวงของรัฐและฝ่ายปกครองจะต้องอยู่ภายใต้บังคับบัญชาของกฎหมายจะต้องไม่กระทำการก้าวล่วงสิทธิและเสรีภาพของราษฎร ตามอำเภอใจ หากปรากฏว่ารัฐบาล หรือฝ่ายปกครองกระทำการอันขัดต่อกฎหมาย การกระทำดังกล่าวย่อมถูกฟ้องในกระบวนการยุติธรรมได้

ดังนั้นในประเด็นดังกล่าว หากบุคลากรและผู้มีส่วนที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติหน้าที่ ในวิกฤตโควิด ๑๙ ในหลักอนามัยอาชีวสาธารณสุข ทั้งแพทย์ พยาบาลและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง สามารถเรียกร้องสิทธิตามกฎหมายได้ หากเห็นว่าตนเองไม่ได้รับความชอบธรรมหากมีผลกระทบต่อสุขภาพ เช่น ติดเชื้อไวรัสโควิดหรือเสียชีวิต ในการปฏิบัติหน้าที่ในภารกิจ พระราชกำหนดภาวะสถานการณ์ฉุกเฉิน ทายาทย่อมมีสิทธิได้รับค่าชดเชยหรือคำตอบแทนเป็นกรณีพิเศษ โดยหลักนิติธรรมกฎหมายต้องยึดหลักเรื่องความยุติธรรมโดยธรรมชาติ

^๖ พงศ์เทพ วิวรรณเดช ,๒๕๔๗ ๑๑ ๑๔

๒. การบริหารจัดการสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบของบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุข อาชีวอนามัยและความปลอดภัยในการทำงานในการแก้ปัญหาโควิด ๑๙ กรณีมีการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา

บุคลากรด้านการแพทย์สาธารณสุข เป็นด่านหน้าที่ต้องตอบโต้กับการระบาด ซึ่งเขาเหล่านั้นต้องเผชิญกับสิ่งคุกคาม ซึ่งทำให้เสี่ยงต่อการติดเชื้อโรคระบาด โควิด๑๙ สิ่งคุกคามเหล่านั้น ได้แก่ การสัมผัสกับเชื้อที่ก่อให้เกิดโรค ชั่วโมงการทำงานที่ยาวนานภาวะความบีบคั้นทางใจ ความเหนื่อยล้า ความหมดไฟในการทำงาน การตีตราและความรุนแรงต่อร่างกายและจิตใจ จึงควรกล่าวถึงสิทธิและความรับผิดชอบของบุคลากรด้านการแพทย์และสาธารณสุข รวมถึงมาตรการเฉพาะที่จำเป็นในการป้องกันคุ้มครองเจ้าหน้าที่ ตามหลักอาชีวอนามัยและความปลอดภัยในการทำงาน

๒.๑ สิทธิของบุคลากรด้านการแพทย์และสาธารณสุข รวมถึงนายจ้างและผู้บังคับบัญชาในสถานบริการสุขภาพโดยหลักอาชีวอนามัยอาชีวสาธารณสุข

ความรับผิดชอบในภาพรวมโดยจัดให้มีมาตรการในการป้องกันคุ้มครองเจ้าหน้าที่เพื่อลดความเสี่ยงทางสุขภาพอาชีวอนามัยด้านอาชีวอนามัยและความปลอดภัยในการทำงานโดยให้ความรู้ฝึกอบรมด้านอาชีวอนามัยและความปลอดภัยในการทำงานให้แก่บุคลากร เช่น การอบรมเพื่อการทำงาน เรื่องควบคุมและป้องกันการติดเชื้อ (IPC) และการอบรมเรื่องการสวมใส่,การถอด และกำจัดอุปกรณ์ป้องกันอันตรายส่วนบุคคล (PPE) จัดเตรียมอุปกรณ์ควบคุม (IPC) ให้เพียงพอกับบุคลากรทางการแพทย์ เช่น หน้ากาก,ถุงมือ,แว่นตาสำหรับป้องกัน,เสื้อคลุม,เจลทำความสะอาดมือ,สบู่และน้ำสะอาดและอุปกรณ์ทำความสะอาด จัดทำให้มี มาตรการรักษาความปลอดภัยบุคคลตามความจำเป็น เช่น จัดให้มีสภาพแวดล้อมจากการกล่าวโทษบุคลากร เพื่อสามารถรายงานเหตุการณ์ต่างๆ ได้ เช่น หากมีการสัมผัสเลือดหรือสารคัดหลั่งจากระบบทางเดินหายใจหรือกรณีที่เกิดความรุนแรงระหว่างปฏิบัติงานพร้อมทั้งให้มีการติดตามรวมถึง การช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบ โดยเร่งด่วน แนะนำให้บุคลากร ประเมินตนเองรวมทั้งรายงานอาการเจ็บป่วยและจำกัดตนเองอยู่ที่บ้าน เมื่อมีอาการเจ็บป่วย จัดสรรระยะเวลาการทำงานให้มีความเหมาะสมและหยุดพักในระหว่างเวลางาน ร่วมปรึกษาหารือกับผู้ปฏิบัติงานด้านการแพทย์และสาธารณสุข ในประเด็นของอาชีวอนามัยและความปลอดภัยของแรงงาน ในกรณีที่พบโรคเกิดจากการทำงานและไม่ควรไปทำงาน ในขณะที่อยู่ในสถานการณ์อันตรายมากต่อชีวิต บุคลากรมีสิทธิจะออกจากสถานที่ทำงานที่มีแนวโน้มที่จะเป็นอันตรายต่อสุขภาพและชีวิตอย่างรุนแรงรวมถึงควรได้รับการปกป้องจากผลกระทบที่ไม่เป็นธรรมตามมาจากการใช้สิทธิหากมีการติดเชื้อโควิด ๑๙ ที่เกิดจากการสัมผัสปัจจัยเสี่ยง ในการทำงานอยู่ปฏิบัติงานมีสิทธิได้รับการชดเชย การฟื้นฟูเยียวยาและได้รับการรักษาและได้รับการดูแลสุขภาพจิต โดยให้โอกาสเจ้าหน้าที่ทุกคนที่ปฏิบัติหน้าที่ ให้มีการประสานความร่วมมือระหว่างผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ทุกระดับชั้นได้อย่างตลอดเวลา

๒.๒ การดูแลจิตใจบุคลากรทางการแพทย์ที่ใช้หลักอาชีวอนามัยอาชีวสาธารณสุข แก้ไขปัญหาโควิด ๑๙ ในสถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัส โคโรนา ๒๐๑๙ การดูแลจิตใจบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุข เป็นเรื่องสำคัญเพราะ เป็นบุคคลที่ต้องปฏิบัติงานโดยตรง ในการดูแลผู้ป่วยให้มีความปลอดภัยลดการสูญเสีย จะสามารถกลับไปใช้ชีวิตได้ตามปกติภายใต้ความคาดหวังจากหลายภาคส่วน ในการดูแลผู้ป่วยคนจำนวนมากต้องปฏิบัติงานติดต่อกันเป็นระยะเวลายาวนานต้องอยู่ภายใต้ความเครียด จากความกดดันทั้งจากผู้ป่วย ญาติ และสังคมและต้องห่างจากครอบครัวอีกทั้งเป็นบุคคลที่มีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อมากกว่าบุคคลอื่น จึงทำให้บุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุข มีโอกาส

เกิดปฏิกิริยาทางจิตใจได้มากกว่าทั่วไป ซึ่งอาจเกิดความรู้สึกกดดันตึงเครียด โกรธ กังวลใจ กลัว หดหู่ ท้อแท้และเหนื่อยล้าจากงานที่ต้องเผชิญได้มากกว่าปกติ ซึ่งความรู้สึกเหล่านี้เป็นปฏิกิริยาปกติของมนุษย์ที่เกิดขึ้นได้ ไม่ได้หมายความว่าเราไม่สามารถทำงานต่อไปได้ อ่อนแอ ไม่เสียสละ ไม่ทุ่มเท ไม่มี ความรับผิดชอบการดูแลสุขภาพจิตของบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขในช่วงเวลานี้จึงมีความสำคัญเท่ากับ การดูแลสุขภาพกาย ซึ่งวิธีการดูแลสุขภาพสามารถทำได้ตามหลักแคร์ คือ ทบทวนใจตนเอง, ตั้งเป้าหมายการจัดการปัญหา, ผ่อนคลาย สร้างความมั่นใจและสร้างพลังใจ

๒.๒.๑ การทบทวนใจตนเอง โดยการจัดการกับความคาดหวังของตนเองจึงเป็นสิ่งสำคัญ “เราได้ทำดีที่สุดแล้ว ช่วยเหลือเต็มที่แล้ว” เมื่อบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขอาจพบสิ่งที่ไม่คาดหวังและควบคุมสถานการณ์ไม่ได้ถึงแม้จะปฏิบัติงานอย่างเต็มที่แล้วก็ตามการจัดการกับอารมณ์ โกรธ รู้จักผิด ล้มหวัง หงุดหงิดเกินไป หรือหมดไฟทำงาน ควรเมตตา รู้เท่าทันสิ่งที่สร้างความเครียดให้กับตนเอง เช่น บางคนอาจรู้สึกผิดหวังหรือสีกผิดที่ไม่สามารถช่วยเหลือผู้ที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อได้อย่างที่ต้องการ จึงไม่ควรโทษตัวเองและบอกกับตัวเองและเชื่อมั่นว่า”อย่างน้อยเราก็มีคุณค่าที่ได้ทำงานในการช่วยเหลือคนอื่นอย่างเต็มที่แล้ว ถึงจะไม่เป็นไปตามที่คาดหวังหรือมีข้อจำกัดบ้างก็ตาม แต่ขอให้เชื่อว่าทุกอย่างค่อยๆดีขึ้นเสมอ ปฏิบัติงานด้วยความอดทน มุ่งมั่นและมีความหวังและไม่ว่าอะไรจะเกิดขึ้น เราจะไม่ยอมแพ้ง่ายๆ” จะเห็นได้ว่าสิทธิและหน้าที่ความรับผิดชอบของบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุข เป็นผู้ที่มีความเสียสละและปฏิบัติหน้าที่โดยใช้หลักอนามัยอาชีวสาธารณสุขอย่างน่าชื่นชม นำไปสู่การสร้างพลังใจ ให้คนในชาติและแก้ไขปัญหาโควิด ๑๙ ได้อย่างมีประสิทธิภาพได้รับคำชื่นชมและคำขอบคุณจากคนไทยทั่วประเทศ ในความเสียสละ เมตตา, กรุณาอย่างสูงสุด ซึ่งหลักนิติธรรมในข้อกฎหมายย่อมมีหลักของคุณธรรมและจริยธรรมควบคู่ในหลักการและข้อคิดทางกฎหมาย โดยหลักนิติธรรมในส่วนของหลักความยุติธรรมตามธรรมชาติ ของการอยู่ร่วมของมนุษย์ด้วยความสงบสุขสืบไป

บทสรุป

การประกาศใช้บังคับกฎหมายว่าด้วยสถานการณ์ฉุกเฉินนั้นยังมีความจำเป็นเพื่อเป็นเครื่องมือของรัฐในการรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองและสามารถกระทำได้โดยไม่ถือว่าขัดต่อหลักนิติธรรม หลักสิทธิมนุษยชน และหลักการปกครองในระบบประชาธิปไตยตราบเท่าที่มีการใช้เพียงเท่าที่จำเป็น กรณีของพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๔๘ นั้นมีบทบัญญัติหลายประการที่อาจจะกระทบกระเทือนต่อหลักนิติธรรมและหลักการพื้นฐานในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนจากการใช้อำนาจของฝ่ายบริหาร ทั้งนี้ นอกจากในประเด็นของบทบัญญัติมาตรา ๑๖ ของพระราชกำหนดดังกล่าวที่กำหนดให้ข้อกำหนด ประกาศ คำสั่ง หรือ การกระทำตามพระราชกำหนดนี้ไม่อยู่ในบังคับของกฎหมายว่าด้วยวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองและกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครองที่อาจจะมีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ตามเหตุผลที่ได้กล่าวแล้วในเบื้องต้นแล้วนั้น พระราชกำหนดดังกล่าวยังมีบทบัญญัติบางประการที่อาจจะกระทบกระเทือนต่อหลักนิติธรรมและหลักการพื้นฐานในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนจากการใช้อำนาจของฝ่ายบริหารได้ เช่นกัน โดยเฉพาะในมาตรา ๕ ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่ให้อำนาจนายกรัฐมนตรีประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินเพื่อบังคับใช้ทั่วราชอาณาจักรหรือในบางเขตบางท้องที่ได้ตามความจำเป็นแห่งสถานการณ์เมื่อปรากฏว่ามีสถานการณ์ฉุกเฉินเกิดขึ้น เพราะว่าการนี้จะถือว่าสถานการณ์ฉุกเฉินเกิดขึ้นแล้วหรือยังนั้นเป็นดุลพินิจของนายกรัฐมนตรีหรือดุลพินิจของฝ่ายบริหารซึ่งฝ่ายตุลาการไม่มีอำนาจที่จะเข้าไปควบคุมหรือตรวจสอบการใช้ดุลพินิจดังกล่าวได้ แต่การประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินที่ผ่านมาก็มีเสียงวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นการใช้ดุลพินิจประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินที่มีเหตุอันสมควรหรือไม่ เพียงใด

ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ฝ่ายนิติบัญญัติต้องมีการพิจารณาทบทวนพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๔๘ โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับดุลพินิจหรือเงื่อนไขในการใช้อำนาจตามพระราชกำหนดดังกล่าวเพื่อประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินบังคับใช้ทั่วราชอาณาจักรหรือในบางเขตบางท้องที่ของนายกรัฐมนตรี ให้มีความเข้มข้นมากยิ่งขึ้น และจำกัดเฉพาะในกรณีที่มีความจำเป็นอย่างแท้จริงเท่านั้น เพื่อให้การใช้หลักนิติธรรมกับการจัดการหลักอนามัยอาชีวสาธารณสุข หรือ อาชีวอนามัยในการแก้ปัญหาโควิด ๑๙ โดยภาพรวมเป็นไปตามข้อกำหนดที่กำหนดให้กระทรวงสาธารณสุขที่เป็นหน่วยงานหลัก ในการบริหารจัดการและประสานงานประชาสัมพันธ์ภารกิจระดับชาติ ในการปฏิบัติหน้าที่ป้องกันและควบคุมรักษาอย่างครบวงจร เพื่อให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติการป้องกันโรคติดต่อ พ.ศ.๒๕๕๘ ตามประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินตามพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ.๒๕๔๘ ลงวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓ ได้กำหนดตามความในมาตรา ๙ แห่งพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๕๘ (ฉบับที่๑) โดยได้ออกข้อกำหนดและข้อปฏิบัติ แต่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเพื่อให้สามารถแก้ไขสถานการณ์ฉุกเฉินให้ยุติลงได้โดยเร็วและป้องกันมิให้เกิดเหตุการณ์ร้ายแรงขึ้น โดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน ซึ่งสอดคล้องกับ หลักนิติธรรมใน ส่วนของการใช้กฎหมาย เพื่อการปกครองให้เกิดประโยชน์กับเอกชนและสมาชิกของรัฐ โดยเกิดประโยชน์ต่อสาธารณะและประโยชน์ต่อประชาชนโดยรวม ให้มีความสงบสุข ในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพอย่างเท่าเทียม โดยใช้หลักกฎหมายเดียวกันกับทุกส่วนที่เกี่ยวข้องอย่างบูรณาการ เกิดประโยชน์ต่อการบริหารประเทศชาติโดยรวม ซึ่งมีผลมาจากหลักนิติธรรมและหลักความยุติธรรมตามธรรมชาติ เป็นที่เชื่อได้ว่าการมีกฎหมายเป็นหลักในการสร้างหลักนิติธรรมให้เกิดขึ้นในสังคมตลอดไป

บรรณานุกรม

ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนศานต์,หลักนิติธรรม (Rule of Law) : นิติรัฐ นิติธรรม (โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , พ.ศ. ๒๕๕๓

จรัญ โฆษณานันท์, บริบททางสังคมและประวัติศาสตร์ของอุดมการณ์ “หลักนิติธรรม” (Historico – Societal Contexte of the Rule of Law Ideology) : นิติรัฐ นิติธรรม (โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ,พ.ศ. ๒๕๕๓

วรเจตน์ ภาคีรัตน์, นิติรัฐ นิติธรรม : หลักนิติรัฐและหลักนิติธรรม (โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. พ.ศ. ๒๕๕๓)

กมลชัย รัตนสกาววงศ์ “หลักกฎหมายทั่วไปของกฎหมายวิธีพิจารณาเรื่องในชั้นเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน-ศึกษาประวัติความเป็นมาและแนวความคิดของทฤษฎี ,”ดุลพาหุ ๓๙ (กันยายน – ตุลาคม ๒๕๓๕)

ประสิทธิ์ อัจฉริยสกุลชัย ,”การประกันสิทธิตามข้อเรียกร้องของหลักความยุติธรรมตามธรรมชาติในกฎหมายปกครองไทย,”(วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต,มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ ,๒๕๓๑)

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๓๖ ตอนพิเศษ๑๘๖ วันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๖๒

บทวิเคราะห์การบังคับใช้พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ.๒๕๔๘ กับปัญหาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ